

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.23, maj 2024

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1839 (SJ: 626A)

Andre udgaver

US *Udvalgte Skrifter* 8

Teksten er etableret af Jon Tafdrup

Punktkommentarer, indledning og tekstredigering er skrevet af Jon Tafdrup, redigeret af Krista Stinne Greve Rasmussen og Stine Guldahl Holst

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning ph.d. Jens Rasmussen

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

[[A:1] |US:192

Aabent Vennebrev

til en

Engelsk Præst

fra

Nik. Fred. Sev. Grundtvig

som Præst ved Vartou.

Kjøbenhavn 1839.

Forlagt af den Wahlske Boghandel.

Trykt hos C. Græbe & Søn.

Christianshavn, 12te Juni 1839.

Kiære Ven!

De kan nok vide, det har tilgavns fornøiet mig, at De, istedenfor at reise til *Ny Syd-Vales* eller, som min Kone meget rigtig kalder det "til den anden Verden," opslaaer Deres Bopæl og opløfter Deres Røst i en Udkant af *London*¹, og behøvede jeg nogen Opmuntring til endnu engang at besøge Ælve-Dronningen (The Fairy Queen) paa hin Side Havet, da fik jeg den stærkeste ved at see et Vennehuus med halvdanske Indbyggere staae mig aabent ved *Thæmsen*. Dog, ligesaa lidt som jeg nogensinde glemmer England, om jeg end skal have seet det for sidste Gang, ligesaa lidt, veed jeg, De glemmer Deres christne Venner i *Danmark*, om vi end aldrig meer heneden skulde sees Ansigt til Ansigt, men ønsker bestandig at høre, hvordan [US:193]vore indviklede kirkelige Forhold, hvori De levende har sat Dem ind, efterhaanden, som jeg haaber, glædelig udvikle sig.

[A:4]Rygtet om min Ansættelse ved Vartou eller "Helligaands-Hospitalet" i Kiøbenhavn, er vist allerede giennem fælles Venner kommet Dem for Øren, og vil ikke have overrasket men dog glædet Dem, da der vel ved Deres Afreise var Udsigt til, det vilde skee, men dog, som ved alt Uskeet, Uvished om Bestemmelsen *der*, hvor Verden vel mener slet Intet, men vi troe tilvisse, *Alting* afgiøres. I Søndags (med Evangeliet om den "store Nadvere") blev jeg allerede indsat af Stiftsprovst *Tryde*, som De ikke kiender, men som har tidlig hørt til min nærmeste Venne-Kreds, og indførde mig i min ny Embeds-Stilling paa en ligesaa venlig, som hjertelig Maade, skiøndt han ingenlunde fortav sin Uenighed med mig om det rette Forhold mellem "Stats-Kirken" og Christi "hellige, almindelige Kirke," en Uenighed, jeg ikke behøver at fortælle *Dem*, er langt fra at være indskrænket til *Danmark*, da De i Deres Brev netop ønsker at vide mine Tanker om den store Strid desangaaende, som nu bevæger *England*. Ogsaa det gjør jeg gierne, naar jeg faaer læst Dr. *Puseys* Brev til Biskoppen i *Oxford*, som De lover at sende mig², men denne Gang maa De nøies med min Opskrift til Indgangs-Prækenen i Vartou og et Par oplysende Forord, vist nok Smaating i sig selv, men dog ei i Venne-Øine ligegyldige.

[A:5]At jeg imidlertid sender Dem dette Brev aabent og paa Prent, har naturligviis en anden Grund end blot at lette Dem Læsningen, og, om De vil, en Mageligheds-Grund, da jeg finder det, om ikke nødvendigt, saa dog passende at lade adspredte Venner og Bekiendtere vide, hvordan jeg betragter saavel min forrige som min nærværende Stilling, og fandt det alt for fristende at slaae to Fluor med eet Smæk, sikker paa, at De er for meget min Ven til at kiedes ved en kort Oversigt af hvad De sagtens veed, men ønsker med mig, at Fler skulde vide.

Jeg behøver ikke at sige *Dem*, men vel at minde mine Landsmænd om, at det *ikke* forholder sig med Statskirken i *Danmark*, som i *England*, hvor der holdes temmelig over *Lærdommen* og strængt over *Liturgien*, medens det er de Misfornøiede uformeent at træde ud af Stats-Kirken og enten slutte sig til et af de andre *Protestantiske Kirke-Partier* eller stifte [|US:194](#)et Nyt; men at hos os er det paa den ene Side *forbudt* at udtræde af Stats-Kirken, og blev paa den anden Side i Slutningen af forrige Aarhundrede aabenlyst Skik baade i *Lærdom* og *Liturgi* kun at følge Lovens Forskrifter saavidt man selv fandt det for godt, hvorved den kirkelige Forvirring blev grændseløs³. Naar [|A:6](#)Man nemlig ikke veed dette, eller lader det uændset, da maa mit Forhold til den *Danske Stats-Kirke* i de sidste 30 Aar kun synes forklarlig af en særdeles Krigskhed og derhos Vægelsind, medens jeg dog tør mene, det, efter Omstændighederne, var omtrent som det maatte være, naar jeg var en ærlig *Luthersk Christen*, der naturligviis altid ønskede at voxe i Oplysning, men fulgde frit til enhver Tid sin bedste Overbeviisning.

Saavidt Alderen tillod, blev jeg, som en Bogorm fra Barnsbeen, og Søn af en gammel, vellærd og rettroende Præst, Svoger til Sællands berømte Biskop *Balle*, tidlig bekiendt med Stats-Kirkens forvirrede Tilstand; men skøndt jeg godt vidste, at det Naturalistiske Parti blandt Præsterne i det Nittende Aarhundredes Begyndelse fik en afgjort Overvægt, faldt det mig dog aldrig ind, at det nu skulde være *Orthodoxerne* formeent selv i de stærkeste Udtryk at beklage hvad der i deres Øine maatte være en Ødelæggelsens Vederstyggelighed. Det lærde jeg først ved Udgivelsen af min akademiske Prøve-Prædiken 1810, kun to Aar efter at Biskop *Balle* havde for Svaghed nedlagt sit Embede, men levede endnu; thi denne uskyldige Præken, hvori jeg, uden al Tanke om Personligheder og med Øie paa *hele* det Lutherske Kirke-Parti, besvarede det Spørgsmaal "Hvi Herrens Ord var for [|A:7](#)svundet af Hans Huus," den blev jeg haardelig anklaget for af *Hovedstadens* Præster, og det var ikke deres Skyld, at jeg slap med en vel ufortjent men dog mild Irettesættelse, da de derimod meende, jeg burde været udelukt fra al Adgang til Præste-Embede i Stats-Kirken.

1811, da min gamle Fader havde fyldt sine præstelige *Jubelaar*, blev jeg ordineret til hans Capellan, og havde jeg nu, efter hans Død 1813, søgt et lille Landsby-Kald og nedlagt Pennen, vilde jo vist nok min Dimis-Præken snart blevet mig tilgivet, som en Ungdoms-Daarlighed, og selv min Orthodoksi blevet anseet for et temmelig uskyldigt og uskadeligt Digter-Sværmeri; [|US:195](#)men det var langt fra mine Tanker: jeg folde baade Kald og Kraft til at vove en Dyst for den *Lutherske Kirke* i mit Fædreneland, og *Hovedstaden* ansaae jeg vel med Rette for den Kamp-Plads, hvor Slaget maatte staae og Seiren vindes. At *Pennen* vilde kun lidt forslaae, naar ei *Munden*

fulgde med, følge jeg allerede dengang, og en *Prækestol i Hovedstaden* var derfor i mine Øine den store Betingelse for en seierrig Kamp; men saa ubetydeligt det end, efter hine Dages Tankegang, maatte synes, hvad en enkelt Personel-Capellan eller Vartous-Præst prædikede, maa Kiernen af Hovedstadens Geistlighed dog have været enig med mig om, at der er en vis Magt i det “vingede Ord”, hvis Virkninger ei lade sig beregne; thi snart (1814) fandt jeg alle Hovedstadens Prækestole lukkede for mig. **IA:8** Vel fattedes jeg heller ikke i *Frederiksberg Kirke Kiøbenhavnske* Tilhørere, men ogsaa Præsten der, som gierne vilde holde godt Naboskab, blev snart (1815) tvivlraadig, og vilde sagtens ei længe stridt imod Strømmen. Da trak jeg mig frivillig tilbage med den Beslutning, hverken der eller i Hovedstaden at betræde Prækestolen, før jeg fik Embede i Stats-Kirken. Dette var maaske en Feiltagelse, og kom maaske, mig selv ubevidst, af en hemmelig Frygt for Kampens Følger, men mig syndes dog, det skulde saa være, og det er allenfalds et gyldigt Beviis paa, hvorlidt jeg var syg for Strid, thi det varede meget længere end jeg havde tænkt (til 1821) før jeg fik Embede, og jeg modstod dog enhver Fristelse til at afvige fra min Beslutning.

Kun forgiæves havde jeg i denne Tid søgt alle de smaa Præste-Embeder som blev ledige i Hovedstaden, og det jeg omsider fik uden Ansøgning, var 60 engelske Mile derfra og kun netop landfast dermed; men skøndt det var langt fra at være efter mit Hoved, fandt jeg mig dog taalig deri, som en Tilskikkelse fra den Haand, som gjør Alting godt, og næste Aar (1822) fik jeg min Villie, da Majestæten i Naade beskikkede mig til Præst ved Frelserens Kirke paa *Christianshavn*.

Dette Embede nedlagde jeg imidlertid frivillig 1826, og det var et Skridt, som jeg forudsaa, vilde misbilliges hardt af alle Christne, men, skøndt det maaske ogsaa havde sin Hoved-Grund i min Modbydelighed for **IA:9** Processer, hvoraf den Ene, jeg alt havde paa Halsen, syndes mig meer end Nok, og Flere truede, saa var det dog min Overbeviisning, at jeg under daværende Omstændigheder ei kunde være Embedsmand i Stats-Kirken. Paa den ene Side syntes det mig nemlig klart, at Majestæten, hvis Naade jeg ene skyldte min Stilling, vilde fortryde, Han **US:196** havde givet mig den, og paa den anden Side begreb jeg slet ikke, hvordan Orthodoxe Præster kunde nære sig i Stats-Kirken, hvor de ved deres Embeds-Eed forpligtedes til “af alle Kræfter” at bestride falsk Lærdom, naar de, efterat have gjort det, uden at *Hovedsagen* undersøgdes, kunde stævnes som *Injurianter*. Jeg vil saameget mindre oprippe Stridighederne med Prof. *Clausen*, som jeg, med min nærværende Indsigt, enten vilde undgaaet dem, eller ført dem ganske anderledes; men man maa dog ikke glemme, det var for *Lutheranernes Samvittigheds-Frihed*, jeg kæmpede, med det udtrykkelige Ønske, at *Professoren* maatte

beholde *sin* Samvittighedsfrihed saa ubeskaaret, som om han var Professor i *Oxford* eller *Cambridge*, ja, saameget mere, som jeg slet intet havde imod, han vedblev at være Professor ved Universitetet, naar han blot ikke, som Kongelig Professor i *Theologien*, var den beskikkede *Præste-Lærer*, alle Theologiske Studenter *nødtes* til at høre og lade sig *examinere* af! De, min Engelske Ven! seer strax, at Prof. *Clausen* i denne Stilling ved Danmarks *eneste* Universitet og med **|A:10** overveiende Indflydelse paa Studenterne, maatte være vor Stats-Kirkes Orthodoxer endnu en langt værre Torn i Øiet end Dr. *Hampden* i *Oxford*; thi naar nu i den næste Slægt Mængden af Sogne-Præsterne blev *Clausenianer*, da var der ingen Ende at see paa *Lutherdommens* Undertrykkelse i Menighederne, hvor Alle var *bundne*, hver til sin Sogne-Præst. Jeg kunde derfor umuelig opgive Striden, *fordi* jeg, under *disse* Omstændigheder fortrød den, men kun *fordi* mig syndes, *Regieringen* formelig opgav Orthodoxien, saa *Udtrædelse* af *Stats-Kirken* vilde være den eneste Maade, hvorpaa *Lutheranerne* kunde nære sig i Landet og forplante deres Tro. Om Tilladelse til dette Skridt ansøgte jeg og Endeel af mine Venner da ogsaa virkelig 1831, men fik Afslag, især naturligviis, fordi vi *ingen Sekt* vilde stifte, men *følge* den *Lutherske* Stats-Kirkes *Liturgi* og sætte dens Forskrifter i Kraft paany mellem os; thi det er klart, at til en saadan *Udtrædelse* kunde *Regieringen* ikke give sit Minde, uden derved at erklære, at Den enten ikke vilde eller ikke kunde handhæve de gamle Kirke-Love. Men vil Man være billig mod os gammeldags Lutheraner, maa Man dog tilstaae, det var *ikke vor* Skyld, at *Regieringen* befandt sig i denne Forlegenhed, og at vi umuelig, for at hæve den, kunde fornægte vor statskirkelige Orthodoxy. Hvad nu Enden vilde blevet herpaa, hvis ikke et mindeligt Forlig *indtil videre* **|US:197**(a compromise) var kommet istand, veed **|A:11**Ingen, thi, ved Mellemlhandling af Sællands daværende Biskop *P. E. Müller*, vel ikke min Orthodoxyes men *min* personlige *Velynder*, blev det mig 1832 tilladt at holde offentlig Gudstjeneste hver Søndag, efter Stats-Kirkens Liturgi, med fri Tilhørere.

Saaledes naaede jeg da en *Prækestol* i *Hovedstaden*, hvor jeg, under de *frieste* Forhold, kunde prøve, hvad Troens Ord paa mine Læber formaaede, og den dybe Stilhed, under hvilken det undtes mig i hele *syv* Aar saaledes at forkynde Evangelium, forudsætter, at jeg *enten* saa godt som Intet udrettede, *eller* at Meget maa have forandret sig baade hos mig og i Stats-Kirken. Maa det nu være En af Delene, og er Begge muelige, da følger det af sig selv, jeg antager det Sidste, men det er udentvivl ogsaa paa gyldige Grunde; thi deels er det en Kiendsgierning, at jeg aldrig fattedes Tilhørere, og at jeg nu har langt flere Præstevener i Stats-Kirken end for syv Aar siden, og deels er det ikke mindre en Kiendsgierning, at jeg i *Sognebaandets Løsning* har opviist et simpelt og uskyldigt Middel

til, midt under Stats-Kirkens Forvirring, indtil videre at skaffe baade *Lutheranerne* og alle Danske Folk den *nødvendigste* Samvittigheds-Frihed.

Fra det Øieblik, dette Lys opgik for mig, kunde der naturligviis ei være mindste Betænkelighed hos mig, mod paany at træde i Stats-Kirkens Tjeneste, naar jeg blot turde haabe at see Rednings-Midlet virkelig og ærlig anvendt, saa Regieringen, som i Gierningen (de **A:12**facto) alt længe havde opgivet en "*herskende Religion*" ogsaa opgav den i Loven (de jure), og sørgede kun ved Sognebaandets Løsning for, at Menig-Mand kunde reise sig af den gruelige Aands-Trældom, hvori de, ved Præsternes Selvraadighed, unægtelig er nedsunkne, da hvem der har nogen Tro, dog vel ikke kan opgive den, fordi hans Sognepræst dør eller forflyttes og *Eftermanden* er dens Modstander.

Spørgsmaalet er altsaa blot: hvordan jeg kan træde i Stats-Kirkens Tjeneste, *uagtet Bønnen om lovmæssig Bekræftelse* paa Præsternes Frihed *afvistes*, og den om *Sognebaandets Løsning*, efter en mærkelig Kamp, *faldt igiennem* ved *Folkeraadets* sidste *Møde*, uden at Regieringen synes at føle mindste Tilbøielighed til uden Bøn at bevilge, hvad Dens Ordfører i Folkeraadet (vor berømte lovkyndige *Ørsted*) af al Magt stræbde at forhindre Bønnen om?

Jeg vil nu gierne troe, der ikke findes noget tilfredsstillende Svar paa dette Spørgsmaal, undtagen i den dunkle, men stærke **US:198**Følelse, som trøstede mig over Udfaldet i *Roeskilde* og avlede den Sikkerhed paa Sognebaandets Løsning med det Første, som De veed giennemtrænger min "Tale til Folkeraadet" i den Anledning; men for *Engelske* Dommere troer jeg dog, jeg, alt som Sagerne staae, godt kunde forsvare min Beslutning. Uagtet Man nemlig her, hvor Man endnu ikke ret kiender Forskiel paa Folkeraadet og Kiøbenhavns 32 Mænd, anseer Sognebaandets Løsning for **A:13**opgivet, fordi Man med Nød og Neppe fik de fleste Stemmer for ingen Ting at gjøre, saa er det dog lige vist, at de Engelske Ministre nys tog deres Afsked, fordi de *ikke* havde et *større* Overtal af Stemmer for sig end den Kongelige Commissarius og Sællands Biskop for Sogne-Tvangen, og var hist som her selv dette *ubetydelige* Overtal (35 mod 28) kun tilveiebragt ved at Lederne for fleer end *syv* Stemmer denne Gang tilsidesatte deres *eget* Princip, da vilde Lord *Melbourne* vist ikke vovet paany at prøve sin Lykke. Da nu derhos Kirke-Frihedens Talsmænd har den mest afgjorte Overvægt i Literaturen og taler aabenbar *Menig-Mands* Sag, saa vil, efter alle parlamentariske Regler, Sogne-Baandets Løsning næste Gang i Folkeraadet faae flere Stemmer for sig end den nu havde imod sig, medens der ikke er mindste Rimelighed for, at Regieringen da vilde nægte, hvad baade den Kongelige Commissar og Sællands Biskop selv har indrømmet, burde bevilges, naar *Folke-Stemmen* virkelig forlangde det.

Anderledes er det vist nok med *Præsternes Frigivelse*, thi den syndes i *Folkeraadet* at have *alle* Stemmer imod sig, og finder selv i Literaturen stærk Modsigelse; men herved er at mærke, at det *ikke* er mig eller mine *præstelige Venner*, men *netop* vore *Modstandere*, der personlig trænge til at faae Kirkelovene forandrede, *Lærdom* og *Liturgi* frigivne, saa naar Disse endelig vil miste deres Frihed, eller dog heller have den som **|A:14**et Rov end som en Gave, da maae vi vel, om vi dertil er billige og oplyste nok, beklage deres Blindhed eller Ligegyldighed, men derfor kan vi dog ingenlunde opgive vor Virksomhed i Stats-Kirken. Naar derfor kun *Sogne-Tvangen* ophæves, da maa Man for mig gierne paastaae, at alle Præsterne er orthodoxe, *fordi* Loven og Præste-Eden er det, og *fordi* det ellers vilde været alt for latterligt 1836 at holde en *almindelig Jubelfest* for Reformationens Indførelse i Danmark. Det sidste slaaende Beviis paa den almindelige Orthodoxy, som nok først er opdaget siden Deres Afreise, tænker De maaske, jeg selv af Skielmeri føier til, men herved mindes jeg **|US:199**om Dets Ophavsmand, som jeg maa udbede mig Tilladelse til skyggeviis at forestille Dem.

Det er Overlæreren ved *Odense Latin-Skole*, Hr. Dr. *Kalkar*, som for nylig har anvendt endeel Blæk paa min Skurelse og Halsjernets Forgyldning, men, som De nok kan tænke, uden anden Følge, end at Folk faaer lidt at lee ad og Mere at kiede sig over. At denne *Frihedens* tappre Modstander, som paastaaer, jeg aldrig maa forsvare min Overbeviisning, *fordi* jeg har den Svaghed ikke blot imellemstunder at feile som Andre, men ogsaa at *bekiende* mine *Feil*, kun forsaavidt han er kiedsommelig, kan kaldes farlig, vil De vel allerede heraf kunne skionne, men da Hr. Doctoren ikke blot er konservativ tilbunds, men er selv det bedst conserverte Exemplar af en Læser og Skriver, som mellem Bøgerne aldeles har tabt **|A:15**Synet for det *virkelige Liv*, maa jeg dog endnu give Dem en lille Mundsmag af hans Lærdom, der ordenlig falder i det Latterlige.

De husker vel endnu, at i min "Tale til Folkeraadet" kaldte jeg Lovtalen over det *tvungne* Forhold mellem Præst og Menighed *Sognetvangs-Idyllen*, og det har Hr. Doctoren meget rigtig opdaget var et "*ironisk*" Udtryk, men paadutter saa mig, at jeg dermed har søgt at gjøre de *kiærlige*, velsignede Forhold latterlige, som burde og kunde være mellem Præst og Menighed, saa han kiender aabenbar slet ikke Forskiel paa en *fri*, *hjertelig*, og en *tvunget*, *slavisk* Forbindelse, kan slet ikke indsee, at hvem Man er *hjertelig* knyttet til, løber Man ikke fra, fordi Man har sin Frihed, og at hvem Man ikke kan udstaae, bliver Man endnu bittere imod, naar Man bindes til ham. Hvad vilde Man vel sige i *England*, hvis Nogen til Besvarelse af de *Irske* Catholikers Klage over, at Sogne-Præsten tit var næsten den eneste Protestant i Menigheden, vilde holde en Lovtale over den *elskelige* Sogne-Forbindelse, og paastaae, at Catholikerne, til Ære for den, smukt skulde lade sig skrifte af deres

Troes erklærede Modstander, og hos ham modtage Sacramenterne!!

Dog det Allerkosteligste har jeg giemt tilsidst, som Rosinen i Pølseenden (*laus in fine*), thi det er *Tugtelsen*, jeg har faaet af Hr. Doctoren, fordi jeg har vovet at paastaae, Kong *Christian* den *Tredie* omskabde ved Reformationens Indførelse unægte|A:16|lig vor Stats-Kirke, *uden at spørge Geistligheden*. Da nemlig Hr. Doctoren neppe kan mene, at Kongen virkelig forespurgde sig hos de *Catholske Bisper*, om de fandt det billigt og havde Lyst til at miste deres Levebrød, Magt og Myn|US:200|dighed, og kastes i Fængsel, saa maa Feilen jo ligge deri, at Hr. Doctoren i Livet slet ingen Forskiel kan see paa *Præsens* og *Futurum*, den nærværende og den tilkommende Tid, thi at Kongen spurgde *Reformatorerne*, hvordan han skulde faae Bugt med den gamle, selvraadige Geistlighed, det har jeg aldrig tvivlet om, og hvis Hr. Doctoren mener, det kunde ikke skade, om Kong Frederik den Sjette paa *samme Maade* spurgde “sin Geistlighed” om Sognebaandets Løsning, da er vi jo enige.

De seer nu strax, det vilde ikke paa mindste Maade skade vor Overvægt i Literaturen, om end *Sogne-Tvangen* fik tusinde saadanne Penne, som Hr. Doctorens, til sin Tjeneste, men dog vilde Skæbnen, at *Sogne-Friheden* skulde paa samme Tid faae en ny Pen til sin Ære, der hører til de dygtigste, Man dypper nordenfor Elben. Det er en ung Præst i Jylland, ved Navn *Birchedal*, mig hidtil aldeles *ubekjendt*, som har giennemgaaet Forhandlingerne i *Roeskilde* om Sognebaandets Løsning med en Djærvhed og Taalmodighed, en Kraft og Klarhed, der ikke blot spaaer Sogne-Friheden en glimrende Seier, men vor Literatur en udmærket Prydelse.

Dog, hverken for Deres eller for endeel ængste|A:17|lige Gemytters Skyld maa jeg lade, som jeg havde glemmt, at der rimeligviis forestaaer den Danske Stats-Kirke en *Liturgisk Forandring*, som, da Faa endnu skielne klart mellem de *uforanderlige* Naademidler og de *foranderlige* Kirkeskikke, kunde gjøre mig Embeds-Stillingen betænkelig.

Jeg skal nu vist nok aldrig fragaae, at en *ny Alterbog* i dette Øieblik synes mig ikke blot unødvendig og ubetimelig, men en farlig Sag for Kirke-Freden, men alt det vilde den være ligefuldt, enten jeg var Embedsmand i Stats-Kirken eller ikke, thi Sagen vilde i begge Tilfælde have eens Vigtighed for mig, der aldrig over min personlige Samvittigheds-Frihed maa eller vil glemme mine Danske Troesforvandtes, og agter naturligviis endnu mindre at opgive den for personlig Fordeels Skyld.

Dette kunde vel være Svar nok, men jeg bør dog gjøre Mit til ogsaa i denne Henseende at berolige de ængstelige Gemytter mellem mine Danske Medchristne, ved den Forsikkring, at det sikkerlig er langt fra vor Faderlige Regierings Hensigt at *paatvinge* os det mindste *Nyt*, som kunde besvære eller forurolige Nogens Samvittighed, det være sig Lærd eller Læg, Vise eller Enfoldige; og

under denne Forudsætning kan det aabenbar være gavnligt, at det hidtil saare dunkle Forhold mellem *Religjon* og *Liturgi* opklares, og det skal ingenlunde for|US:20|tryde os, om de, der har Lyst til Nyt, faae Lov til for deres Vedkommende at bruge det.

|A:18|De veed for Resten, min christne Ven! at jeg sidst i forrige Aar paa det Ivrigste søgde om Tilladelse til i Frederiks-Kirken at *confirmere* og forrette *Nadveren*, og havde jeg faaet den, vilde vist nok Intet fristet mig til at forlade min i alt Øvrigt misundelsesværdig fri og behagelige Stilling; men da denne Tilladelse, ved Hr. Biskop *Mynsters* erklærede Modstand, blev mig nægtet, kunde, og jeg troer, burde, intet taaleligt Baand afskrække mig fra Indtrædelse i en Ny, hvor jeg kan *confirmere* baade mine *egne* og mine Christelige *Venners Børn*, og meddele hvem der ønsker det *den hellige Nadver*, uden at nogen Eneste skal *tvinges til mig*. Saavel i denne Henseende, som i Tiden, det levner til boglige Sysler, er Præstekaldet ved *Vartou*, hvor Stiftelsen for nogle hundrede gamle Mænd og Koner udgjør hele Sognet, det Bedste, jeg kunde ønske, og derfor alt i min Ungdom søgde og ønskede mig, saa den Indskrænkning af min Frihed, der selv her var uundgaaelig, kan aldrig hindre mig fra i min Ansættelse at see en kiærlig Tilskikkelse af *Forsynet*, og et nyt Beviis paa *Majestætens* uforanderlige Naade og Tillid, som jeg giennem snart en heel Menneske-Alder har havt vidunderlig meget at takke.

Her vil jeg standse, med de bedste Ønsker og et godt Haab baade om Deres og min ny Virksomhed i vor gamle Herres Tjeneste, og gid Man snart baade fra *England* og *Danmark* maa spørge en *fredelig* Løsning af den store, mangfoldig indvik|A:19|lede Opgave, som et folkelig velgiørende, for levende Christendom taaleligt, Forhold mellem *Stat* og *Kirke* øiensynlig allevegne er!

Vedlagt følger *Opskriften til* min Indgangs-Præken, hvorom jeg kan spare enhver Anmærkning, da De kiender min Betragtning af "Mund og Pen," som to hinanden oprindelig fremmede Kæmper, der vel kan og skal indgaae Fostbroderskab, og ærlig staae hverandre bi til Sandheds Udbredelse og Forklaring, men kan umuelig træde i hinandens Sted og tabe al Betydning, naar de prøve derpaa. Farvel!

1

Det er til Mr. Wade, indtil sidste Paaske Engelsk Præst i *Helsingøer*, nu ansat ved en af de ny Kirker i *London*, en elskelig Mand, godt inde i det Danske Sprog og vore kirkelige Forhold, jeg stiler mit Brev.

2

Den store Kirkelige Strid i England mellem *Oxforderne*, med Dr. og

Prof. Pusey i Spidsen, og Dissenterne, som alt har varet siden 1833, og bliver daglig vigtigere, om Man her end ikke ændser den.

3

Eet Exempel kan være nok, thi En af Hovedstadens berømteste Præster erklærede offentlig 1806, at han havde væsenlig forandret Spørgsmaalene ved *Confirmationen*, saa de slet ikke svarede til *Daabs* |A:6|pagten, og vilde nok, hvad man end indførte, blive ved Sit.

Da den Herre, vi tilbede, først udsendte sine Apostler, gav Han dem en Hilsen med til hvert Huus, de giæstede, og bød dem sige: *Fred med dette Huus!* og Han føiede til: er Hu |US:20|set det værdt, da skal Freden hvile paa det, men hvis ikke, da vender den tilbage til eder. Derfor blev det Skik hos os og over hele Christenheden ogsaa til daglig Brug at byde "Guds Fred" i hvert Huus, over hvis Tærskel Man traadte, og Fred med dette Huus, Guds Fred! det skal da ogsaa være den Hilsen, hvormed jeg i Dag træder ind; thi vel har ogsaa i denne Henseende Tiderne mærkelig forandret sig, saa det er nu vel kun i Landets Vraaer Man til Hverdags-Brug hører det gamle Guds Fred; men i Christi Rige forandre Tiderne sig dog i Grunden aldrig, og der kan de Læber, |A:20|som tale Fred, aldrig forstumme. Derfor siger jeg endnu engang: Fred med dette Huus, ikke blot som det udvortes staaer os for Øie, men som vore *Lutherske* Fædres aandelige Huus og Herberge, hvor de trindt om Land samledes i *Jesu Navn*, at høre og føre det store Evangelium, at bede, love og takke, og jeg er vis paa, at Freden skal hvile over Huset, thi det er den værd. Ja, Naade, Barmhjertighed og Fred, af Gud vor Fader og Sønnen Jesus Christus, være i Sandhed og Kiærlighed med eder Alle, som i Oprigtighed paakalde Herrens Navn!

Men m. V. det var ogsaa Skik i forrige Tider, at naar en "*Fremmed*" havde budt Guds Fred! da spurgde de, som var i Huset ham "hvorfra og hvorfor" han kom, og i vore Fædres Bedehuus burde den Skik aldrig været aflagt; thi der skulde Man altid stræbe at forvise sig om, hvilke Giæster Man husede, hvor de havde Freden fra, som de tilbød, og hvorvidt Fredens Budskab var deres rette Ærende, eller kun et Paaskud, hvorunder de stræbde at skjule deres sande Hensigter. Derfor vil ogsaa jeg, forsaavidt jeg kan synes fremmed, ærlig besvare disse simple men vigtige Spørgsmaal, til Forsikkring om, at Freden, jeg byder, er ikke den, som Verden giver, men i Sandhed "Guds Fred," som overgaaer al Forstand og forvarer Hjerter og Tanker i Christo Jesu, vor Herre.

Forsaavidt jeg kan synes fremmed, maa jeg imidlertid vel sige; thi det er jo langt fra at være Vildfremmede, jeg her træder ind iblandt: jeg mødes |A:21|jo her med Mange, i hvis Kreds jeg længe følge mig saa hjemme, som det i vore Dage sjelden er Tilfældet med Ordets Tjenere; og Huset, vore Fædres Bedehuus, hvor jeg byder Guds Fred! det var jo endog giennem mange Ledd min præstelige

Hjemstavn, forsaavidt *Christne* kan have Hjemstavn og Borgerskab andensteds end i Himlene, hvorfra vi forvente Frelseren den Herre Jesus Christus; og i dette *synlige* Forsamlings-Huus afløser jeg jo alt *anden* Gang |US:203| en Embeds-Broder,⁴ som *pegede* til det samme Maal og udraabde Herren til Gudfaders Ære, som er i Gaar og i Dag og evindeligt den Samme; og den høiærværdige Haand, hvorved jeg her indførdes, var jo ikke blot en Vennehaand fra længst forledne Dage, men ogsaa En af de Hænder, som endnu folde sig i vor Herres Jesu Christi Navn og lyse den Fred, *Han* har givet, over Menigheden!

Vidtløftig behøver jeg da ingenlunde at fortælle, enten *hvor* jeg kommer *fra*, eller *hvad* jeg kommer *for*; men kortelig, saa klart som det vil lykkes, at besvare disse Spørgsmaal, maa jeg derimod finde om ikke nødvendigt, saa dog passende, eftersom jeg i Dag tiltræder en *Embeds-Stilling*, der, uden at være mig ny, dog i visse Maader en Tidlang har været mig *fremmed*, og jeg kommer fra en friere Virksomhed, der vist nok *ikke* var *Morten* |A:22| *Luthers* aandelige Afkom *fremmed*, men syndes dog saa for alle dem, der kun har et dødt eller dog kun et verdsligt Begreb om hvad der kaldtes den "*Lutherske Kirke*."

Det være derfor alle vitterligt: jeg kommer *ikke* fra nogen *Sekt* i aandeligt og christeligt Forstand; thi jeg kommer netop fra den hellige, "*almindelige Kirke*," som varer alle Dage til Verdens Ende, med een Herre "*een Tro, een Daab*," een Gud og Alles Fader; fra det Herrens Huus paa Klippen, som *Han* har lovet for, skal bestaae, trods Helvedes Porte; fra det Huus, der vel altid har været og altid vil blive *Verden* fremmed, men kan dog aldrig være Nogen fremmed, som *virkelig* troer hvad vi Alle ved *Daaben* bekiende; og hvor skulde Man da med mere Sikkerhed end mellem *Luthers* aandelige Børn, som altid vil "gøre hans Gierninger," kunne sige om den hellige, almindelige Kirke: den er "ikke langt fra Nogen af os!" Er det ikke netop i denne Kirke *Morten Luthers* Navn skal være udødeligt og hans Minde velsignet, var det ikke i den, Gud gjorde ham til en Præst efter Melchisedeks Orden, saa han stod som uden Fader, uden Moder og uden Slægtregister, og maa det da ikke være i *den* "vi leve og røres og ere", saafremt vi har *Luthers* Barne-Tro, og er døbte, som denne vor Fader i Christo vilde, *ikke* til *hans* Navn, men til *Faderens* og *Sønnens* og den *Helligaands*!

Jo visselig, i denne Kirke er derfor ogsaa jeg |A:23| døbt og i den blev jeg Ordets Tjener, da jeg for henved *trediv*e Aar siden |US:204| indviedes midt iblandt mit Folk, men "efter *Apostolisk* Skik med Bøn og Haandspaalæggelse," *ikke* i *Morten Luthers*, eller i nogen anden Mesters, Lærers, Biskops eller Konges Navn end i *Hans*, som er det Altsammen, i vor Herres Jesu Christi Navn; saa naar jeg kun virkelig har hjemme i den hellige, *almindelige* Kirke og kommer derfra, da kan jeg ikke synes Nogen fremmed, uden dem,

ogsaa *Luther* og *Christus* selv vilde synes fremmed, saa de kom til deres Eget, men deres Egne annammede dem ikke! Eller, lad dem sige det, de Tusinder, som tiere eller sjeldnere have hørt mig i de *syv* Aar, jeg paa fri Haand forkyndte Evangelium, lad Dem vidne, de ikke Faa, der hørde mig stadig og kiendte Herren og Fædrenes Tro, før de saae mig! Lad dem vidne, om jeg forkyndte et *andet* Evangelium end det, der lød for vore *Lutherske* Fædres Øren! Ja, lad dem sige det, om de hørde Nogen regne sig det til større Ære eller mindes det med større Glæde, at han var en Søn af *Morten Luther*, eller hørde Nogen, der flittigere stræbde at vise, at Aanden over Luther var ingen Anden end Christi Aand, hvis Gaver er forskellige, men som dog er altid den Samme, giver altid samme *Tro*, samme *Haab* og samme *Kiærlighed* Vidnesbyrd, vidner eens i alle dem, der høre Christus til, at de er Guds Børn og Herrens Medarvinger!

Derfor tør jeg sige, at da jeg kommer fra den |A:24|hellige, almindelige Kirke, hvor alt *Christeligt* bliver ved det Gamle, hvor Fredens Evangelium aldrig forstummer, og hvor Modersmaalet taber aldrig sin Aand, fordi *Aand* og *Ord* er der uadskillelige; da kommer jeg ogsaa netop fra *Morten Luthers* aandelige *Hjemstavn*, hvis Indbyggere leve, skøndt de døe, og over hvis Grave det lyder fra Himlen: salige ere de Døde, som døe i Herren! deres Gierninger følge dem.

Saameget om *hvor* jeg kommer *fra*, og *hvad* jeg kommer *for*, er da egenlig sagt med det Samme; thi derfra kommer Ingen uden for at lyse Herrens Fred og Velsignelse over Huset af levende Stene, som Han kalder sit, og for at bygge paa den *uforanderlige* Grundvold, ikke Træ og Rør og Straa, men Guld og Sølv og Ædelstene; og hvad *Andet* var vel heller Meningen, da jeg indviedes midt iblandt eder og annammede i Herrens Navn “Magt og Myndighed til at prædike Guds Ord hemmelig og aabenbar, til at uddele de høiværdige Sakramenter efter *Christi* Indstiftelse, til at binde Synden paa de Halstarrige og afløse de Bodfærdige, og ellers til Alt hvad det hellige Embed vedkommer!”

|US:205| Af Dette m. V. var nemlig kun en ringe Deel mig *borgerlig* tilladt paa *eget* Ansvar uden Embeds-Stillings, og derfor, ja ene derfor kommer jeg til dette Bedehuus, *som* det staaer os for Øine; thi vi veed, at Herren boer ikke i Huse som *gjøres* med Hænder, men opslaaer sin Bopæl i sine Discip|A:25|ler, som elske Ham og holde fast paa *Hans Ord*, og at i dem “vandrers Han” *hvor* de saa færdes, paa dem hviler Hans Aand, *hvor* de saa *stædes!* Jeg siger, kun en liden Deel af Embedet maatte jeg forrette, hvor jeg sidst førde Ordet; thi vel var det mig ved Majestætens besynderlige Naade, (hvorfor Herren i Naade velsigne Ham og Hans Huus, Hans Folk og Rige!) tilladt frit og ubehindret at forkynde Evangelium for hvem der vilde høre, og efter den herskende Tankegang var det, om

ikke Alt, saa dog uden Sammenligning det Vigtigste; men saaledes kan og maa jeg ikke tænke, thi det var kun at "plante og vande," og selv da det skedte apostolisk, vidnede Apostelen Paulus, at det var ingen Ting imod *Vexten*, som Herren har forbeholdt sig selv at give. Uagtet jeg derfor ei noksom kunde takke Herren, hvis Miskundhed paa alle Hans Dage var hver Morgen ny over mig, saa skulde jeg dog altid længes, som de der vente paa Morgen, efter at forrette den uden Sammenligning mest frugtbare og velsignede Deel af mit hellige Embede, som er Uddelingen af de høiværdige Sacramenter og guddommelige Naademidler efter *Christi* egen Indstiftelse; thi derved er vi blotte Redskaber i Hans Haand, som selv i *Daaben* og *Nadveren* skaber sig et Folk til sin Ære, og opfostrer dem til sine Brødre og Systre, til at leve med Ham, som Han lever med Faderen!

Det er altsaa ret egenlig mit Ærende her, som Tjenerens i Dagens Evangelium, at sige til de Bud|A:26ne: kommer! nu er Alting beredt, eller ogsaa at indbyde først Fattige og Krøblinger, Halte og Blinde, og siden Saamange som Huset rummer, til den store Nadver, hvor Man sidder tilbords med Abraham, Isak og Jakob i Himmeriges Rige, *Nadveren*, som vel først skal straale i al sin Glands og aabenbare sin bundløse Rigdoms Fylde, naar vi drikke det Ny med Herren i Faderens Huus, men som dog ogsaa i Herrens Huus paa Jorden er et himmelsk Maaltid for alle troende Sjæle!

Hvorvidt nu dette mit Ærende vil lykkes, saa Kongen ogsaa her kan see Giæster ved sit Bord, som har iført Bryllups-Klædningen, og jeg maa befindes en tro Huusholder over Guds hemmelige Rigdom, det er vist nok for mig selv et stort og vigtigt Spørgsmaal, men som jeg ikke kan besvare anderledes, end at |US:206Gud derom har givet mig et godt Haab, som Han vist ikke lader beskæmmes. Et bedre *Varsel* kunde jeg jo aldrig ønske mig ved Indtrædelsen, end *Dagens Evangelium*, hvor Fattige og Krøblinger, Halte og Blinde er de første Giæster, som samles ved Kongens Bord, thi til først og fremmest at indbyde dem har jeg jo netop mit udvortes Kald, som jeg derved opmuntres til at troe, kommer ogsaa fra Herren og skal blive kiendelig velsignet; men selv de bedste Varsler kan dog ingen Christen stole paa, og fremfor Alt paa sin egen Troskab og Bestandighed under alle Omskiftelser kan Ingen være sikker, uden forsaavidt Man giver sig Gud i Vold og finder sig grebet af |A:27Herren; saa hvad jeg i Grunden stoler paa, er Ordet, der lød over mig som over os alle, før vi endnu vidste Forskiel paa Høire og Venstre, da vi bares til Herren i Daaben, for at Han skulde tage os paa sine Arme og velsigne os; thi da sagde jo Ordets Tjener i Herrens Navn til enhver af os: Gud bevare din *Indgang* og *Udgang* fra nu og til evig Tid! og *Aanden* svarde *Amen*, saa, naar vi troe, skal det visselig skee, og vi skal see Guds Herlighed. Ja, det er mig sødt at hvile i en Forjættelse, jeg har tilfælles med *alle* mine *Medchristne*, Lærde og Læge, Store og Smaa, hvis Veie og Baner vel

i mange Maader kan være forskellige, men hvis Indgang og Udgang dog uden Undtagelse skal være i Fred, og de skal aldrig gaae i Mørke fordi de følge Verdens-Lyset. Hvordan derfor Verden synes om min Udgang eller Indgang skal ikke anfægte mig, da jeg veed, min Udgang af denne Verden skal være min Indgang i de liflige Værelser, hvor Døren er lukt for Pine og Død, som for Synd og Sorg, mens Liv og Glæde er vore himmelske Ledsagerinder evindeligt.

Og nu, til Slutning, m. V. da jeg kommer fra den hellige, almindelige Kirke, hvor baade Indgang og Udgang er fri, ja, hvorfra Friheden ligesaa lidt kan vige som Herrens Aand; saa vil jeg naturligviis ogsaa i min Embeds-Stilling gjøre alle Forhold saa fri, som *Stats-Kirkens* Indretning tillader, og jeg har den Lykke at staae som Præst paa den frieste Fod, der findes i Riget, men derfor tilegner jeg mig **1A:28**ingenlunde mindre Herrens Ord til Tjeneren i Dagens Evangelium: **1US:207**“nød dem til at komme ind!” thi jeg veed godt, Han mener dermed *ingen verdslig Tvang*, af hvad Navn nævnes kan, men mener hvad Han siger, at Ingen kommer til Ham uden at drages af *Faderen*, og *Faderen* drager, som Han siger ved Profeten, med *Kiærligheds Snorer*, ligesom Apostelen skriver, det er Christi *Kiærlighed*, som *tvinger* os; saa naar Herren siger til sin Tjener: *nød dem til at komme ind* for at mit Huus kan blive fuldt, da mener Han naturligviis kun med venlig Formaning og kiærlig Overtalelse. Ja, ligesom de to Discipler, der gik til Emaus, “*nødte*” Herren til at gaae ind og blive hos dem og bryde Brød med dem, *saaledes* skal ogsaa vi *nøde* hvem vi faae i Tale paa Veien, ind i Herrens Huus, og det ei mindst med samme Disciplers Ord: det lakker ad Aften og Dagen hælder! Thi sandelig, det var og skal fremdeles ei blot være Krøblinger, Syge og Udlevede, men ogsaa Unge og Stærke, som dermed lade sig *nøde* ind i Huset, hvor “Han giver dem Brød af Himmelen at æde;” thi vi føle det jo Alle, naar vi mindes derom, at vor Dag er stakket og vore Kræfter snart udtømte, saa vi trænge Alle høit til Nattely i Paulunet, hvis Nagler skal aldrig uddrages, og til en Nadver, som mætter i Sandhed, saa vi skal hverken hungre eller tørste evindeligt!

